

Аннотация к рабочей программе по кабардинскому языку для 10-11 кл.

10-нэ классым адыгэбзэмкIэ зэрыщылажэ программэр зэхэлъхъащ , Урысей Федерацим, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм цIыхубэм щIэныгъэ егъэгъуэтынымкIэ къищта Законхэмрэ концепцэхэмрэ япкъ иткIэ.

ЕпщIанэ классым адыгэбзэр щегъэджыным мураду къыгъэувыр:

- фонетикэм, грамматикэм, пэжырытхэм ехъэлIауэ яджахэр къызэщIэкъуэжын, къэпщытэжын.
- изложенэ, сочиненэ щытыкIэ иIэу тхынымкIэ яIэ есэныгъэм хэгъэхъуэн ;
- пэжырытхэм теухуауэ яIэ есэныгъэр егъэфIэклIуэн.

ЕпщIанэ классым адыгэбзэр щегъэджыным къалэну къегъэуу:

- адыгэбзэ грамматикэм и бзэщIэныгъэм щыщ Iыхъэхэм теухуауэ яIэ щIэныгъэр нэхъ куу щIын;
- еджакIуэхэм я бзэр шэрыуэу, я гупсысэр жьэрыIуатэуи тхыгъэкIи къызэраIуэтэфын зэфIэклI егъэгъуэтын;
- бзэм и къулеягъым гульытэ хуэщIыным егъэсэн икIи а къулеягъыр зэгъэгъуэтыным хущIэкъун
- цIыхугъэм, гущIэгъулыныгъэм хуэгъэсэн, нэгъуэщI лъэпкъ культурэхэм, динхэм шыIэныгъэрэ зыхэщIыкIрэ хуалэу гъэсэныр
- иджыпсту щыIэ информационнэ къулеягъым хэплъэфу, зыхуейр хуэлэзэу къагъэсэбэпыфу егъэсэныр.

Зэреджэну тхылгыр – Джаурджий Хь.З., Дзасэжь Хь.Е. Адыгэбзэ, 10 класс, I Iыхъэ, Налшык, «Эльбрус» 2010 гъ.

X классым адыгэбзэмкIэ и программэм къызэщIиубыдэр сыхъэт 34-щ. Ар и купщIэкIэ зытешIыхъар XI классым щIэс, балигъыпIэ иувэ ныбжьыщIэм адыгэбзэм и зэхэлъыкIэм ехъэлIа щIэныгъэ хъзыр епт къудейкIэ зэфIэмыкIыу, материалым езы еджакIуэр куууэ игъэгупсысэу, и гукъэкIыр тэмэму и псэлъэгъум и деж нихъэсыфу, абы щыгъуэми нихъэс къудейкIэ зэфIэмыкIыу, а и псэлъэгъуэр и зэхэщIыкIэ, гупсысэкIэ, бгъэдэль щIэныгъэкIэ зыхиубыдэ общественнэ гупым елытауэ, уеблэмэ и гупсысэр къыщиIуатэкIэ зыхэхуа цIыху гупым, Iуэху щытыкIэм (ситуацие жыхуэтIэм, псалъэм папщIэ, гуфIэгъуэм, гузэвэгъуэм, хъуэхъу Iэнэм, утыку псэлапIэм щитым деж, доклад щыщIым, н.къ.) къыгъэсэбэпыпхъэ псалъэхэмрэ псэлъэкIэмрэ зэхэхуауэ зэхигъэкIыфу егъэсэн зэрыхуейрщ.

ЕджакIуэм зехищIыкIын хуейщ бзэр лъэпкъым къыдалъхуауэ, ар зыIурыль зэльэпкъэгъухэм (зы унагъуэ исхэм, зы жылагъуэ дэсхэм, уеблэмэ зы хэку ис адыгэхэм) я гурыльхэр, гурыгъу-гурыщIэхэр ирызэхуаIуэтэф къудейкIэ зэфIэмы кIыу, бзэм и пщэ нэгъуэщI къалэнышхуэхэри къызэрыдэхуэр. Апхуэдэхэщ, псалъэм папщIэ, ар, къэралыбзэ къалэн игъэзащIэу, лъэпкъ зэхуэмыдэхэр зэрызегурыIуэ Iэмэпсымэу щытыныр, лъэпкъым и тхыдэр, и хабзэ зехъэкIэр, и гупсысэкIэр, и жагъуэмрэ и щIасэмрэ, и нэщэнэхэр, нэхъ убгъуауэ жыпIэнуэмэ, и философиер къыхэщыныр.

Абы и лъэныкъуэкIэ убгъэдыхъэмэ, X классым адыгэбзэмкIэ и программэр еджакIуэм и акъылым, гупсысэкIэм, зэхэщIыкIым зиузэщIын папщIэ мыхъэнэ ин дьдэ зиIэ Iуэхугъуищу зэхэгъэуващ:

1. ПсэлъэкIэ и лъэныкъуэкIэ еджакIуэхэм ягъуэтын хуей щIэныгъэр.
2. БзэщIэныгъэ и лъэныкъуэкIэ еджакIуэхэм ябгъэдэльхъапхъэхэр.
3. Лъэпкъым и хабзэм, щэнхабзэм ехъэлIа Iуэхугъуэхэр бзэ и лъэныкъуэкIэ къэгъэлыгъуа зэрыхъум ехъэлIауэ еджакIуэхэм ябгъэдэльпыпхъэ щIэныгъэр.

ПсэлъэкIэ и лъэныкъуэкIэ еджакIуэхэм ягъуэтын хуей щIэныгъэр :

Бзэр цIыхум и гупсысэр къызэриIуатэ Iэмал нэхъыщхъэу зэрыщытыр. ГъащIэм зыщрихъэлIэ Iуэхугъуэхэм елытауэ цIыхум и псэлъэкIэр зэрызэщхъэщыкIыр: IуэхущIапIэм, зэхыхъэ зэхуэмыдэхэм щекIуэкI псэлъэкIэр, утыку псэлъэкIэр, цIыхур зыхэхуэ гупым ныбжькIэ зэщхъэщыхауэ хэтхэм зэрепсэлапхъэ щIыкIэхэр.

Бзэм и стилхэр: щlэныгъэ (научнэ), lуэху зэрызэрахъэ (официальноделовой), публицистическэ стилхэр. Абыхэм ябгъэдэлъ щхъэхуэныгъэхэр. Жъэрылуатэбзэмрэ художественнэ литературэм и бзэмрэ.

Щlэныгъэ (научнэ) стилир зищlысыр, бгъэдэлъ щхъэхуэныгъэхэр, кыщагъэсэбпыр, и кьалэнхэр. Щlэныгъэ стилим тету ятх хабзэ лэжыгъэхэр: докладыр, статьяр, тезисхэр, конспектыр, рефератыр, аннотацэр, н.

lуэху зэрызэрахъэ (официально-деловой) стилир зищlысыр, бгъэдэлъ щхъэхуэныгъэр, кыщагъэсэбпыр, и кьалэнхэр. lуэху зэрызэрахъэ стилим и пщальэм иту ягъэхъэзыр тхыгъэхэр: лъэlu тхылъ (заявление), распискэ, резюме, хыбарегъащlэ, н.

Публицистическэ стилир зищlысыр, кыщагъэсэбпыр, и кьалэнхэр. Публицистическэ стилим и жанр нэхъыщхъэхэр.

Утыку псэлъэкlэм и нэщэнэхэр, абы зэрызыхуагъэхъэзыр lэмал нэхъыщхъэхэр: кьэпсэлъыныгъэм и мурадыр, псалъэмаккыр зэрыухуэн хуей щlыкlэр, зытепсэлъыхыпхъэ lуэхугъуэхэм я кыызэгъэпэщыкlэр. Псалъэр зыхуэгъэзахэм я лъэпккэ (национальность), зэхэщlыкl, я lэщlагъэ, щlэныгъэ елытакlэ кьэпсэлъэныгъэр зэрыухуапхъэр.

Жъэрылуатэбзэр зищlысыр, бгъэдэлъ щхъэхуэныгъэхэр, кыщагъэсэбпыр, и кьалэнхэр.

lэпэтэрмэш зэпсэлъэкlэр. Цlыхум и псэлъэкlэр нэхъ гъэдэхэн, егъэфlэкluэн и лъэныкъуэкlэ лэжыпхъэхэр.

Жъэрылуатэбзэмрэ тхыбзэмрэ зэрызэщхъэщыкlыр, абыхэм щыщу дэтхэнэми бгъэдэлъ щхъэхуэныгъэхэр.

Псалъэгъум кьилуатэм lэдэбу, нэмыс пхэлъу зэредэлуапхъэр.

Жанр зэхуэмыдэхэм тету тха текстхэм я елэжыкlэм хэлъ щхъэхуэныгъэхэр. Адыгэбзэр урысыбзэкlэ зэдзэкlыным ехэлла щхъэхуэныгъэхэр.

Еджакlуэхэм яхузэфlэкlын хуейщ:

Къэбэрдей-шэрджэсыбзэр зыхиубыдэ бзэ лъэпккхэр. Бзэм и кьэкluэкlэ нэхъыщхъэхэр: литературэбзэр, кызызэрыгуэкl псэлъэкlэр, lэщlагъэм епха псалъэхэр, псэлъафэ зэмылlужыгъуэхэр. Литературэбзэмрэ художественнэ тхыгъэхэм я бзэмрэ.

Псэлъэкlэм и щэн нэхъыщхъэхэр: цlыхур зыхэхуэ гуп елытауэ жыlэпхъэхэмрэ бзэщlэныгъэхэмрэ. Псалъэр жызыlэм и гупсысэр тэмэму, нахуэу, зэкlэлыкluэу, гъэхуауэ, гъэщlэгъуэну кызызэрылуэтапхъэр.

Орфоэписе (кьэпсэлъыкlэ) и лъэныкъуэкlэ адыгэбзэм щызекluэ хабзэхэр: псалъэпккыр пычыгъуэ зэлухакlэ е зэхуэщlакlэ иухмэ, ударенэр зытехуэ пычыгъуэр; макъ дэкluашэ жьгъыжыгъэхэмрэ дэгухэмрэ зэбгъэдэту зыхэт псалъэхэм, нэгъуэщlыбзэм щыщу адыгэбзэм кыыхыкха псалъэхэм, определэнэрэ абы игъэбелджылы псалъэрэ зыхэт псалъэ зэпхахэм я кьэпсэлъыкlэр.

Лексикэ и лъэныкъуэкlэ еджакlуэхэм ябгъэдэлъхъэпхъэ щlэныгъэр. Псалъэухам хэт дэтхэнэ псалъэми кыикl мыхъэнэ и лъэныкъуэкlэ тэмэму кыыхэхуэ кьэгъэсэбпыныр гупсысэр узэщlауэ кьэлэуэтэным и шэсыплэ нэхъыщхъэу зэрыщытыр. Стилистикэ и лъэныкъуэкlэ псалъэухар гъэхуауэ кыызэгъэпэщын папщlэ синоним зэхуэхъу псалъэхэм щыщу гупсысэр нэхъ купщlафlэу кьэзылуэтэф псалъэхэр кыыхэхыныр. Псалъэжхэм, псалъэ шэрыуэхэм жъэрылуатэбзэмрэ тхыбзэрэ шагъуэтыпхъэ кьэгъэсэбпыкlэр.

Грамматикэ и лъэныкъуэкlэ еджакlуэхэм ябгъэдэплъхъэ щlэныгъэр.

Екluныгъэ, зегъэкluныгъэ зэпхыкlэхэр зи яку дэлъ псалъэ зэпхахэр тэмэму зэрызэхэгъэувапхъэр. Послелог зи гъусэ псалъэхэм, псалъэ зэпхахэм я кьэкluэкlэ тэмэмыр. Псалъэухам хэт псалъэхэм я зэкlэлыкluэкlэр. Зэкlэлыкluэкlэ кызызэрыгуэкl (прямой) зилэ псалъэхэр зыхэт псалъэухахэмрэ зэкlэлыкluэкlэ зэблэгъэувыкlа (инверсивнэ) зилэ псалъэухахэмрэ я ухуэкlэм хэлъ щхъэхуэныгъэхэр. Инверсиер зищlысыр, нэхъыбэрэ кыщагъэсэбпыр, кьэгъэсэбпын хуей щlэхъу щхъэусыгъуэхэр. Сказуемэмрэ подлежащэмрэ, сказуемэмрэ дополнениемрэ яку дэлъ синтаксическэ зэпхыкlэхэм хэлъ щхъэхуэныгъэхэр. Пкыгъуэ пыщхъэхукlа зыхэт псалъэуха

кызырыкIуэ гъэгугъуахэмрэ псалъэуха гуэдзэ зыхэт псалъэуха зэхэль-зэпхахэмрэ я ухуэкIэм хэль шхьэхуэныгъэхэр. Псалъэуха гуэдзэмрэ причастнэ оборотымрэ синоним зэхуэхъхуу бзэм кызырыщыкIуэр.

Орфографии и льэныкыуэкIэ еджакIуэхэм ябгъэдэлыын хуей щIэныгъэр. Адыгэбзэм и орфографией зытет принцип нэхьыщхьэхэр (морфологическэ, фонетическэ, условнэ, н.) псалъэ зэпхам хэт псалъэхэр зэпыту//зэпыхауэ тхыным и Iуэхур. ХьэрфышхуэкIэ кырагъажьэ псалъэхэр, псалъэухахэр, ар зэлытар. Псалъэхэм я ехьэкIыкIэр. Макъ дэкIуашэ пIытауэ тIу зэбгъэдэту узрихьэлIэ псалъэхэм я тхыкIэр. Макъ дэкIуашэ у-м и ужькIэ, префикс р-м и пэкIэ макъзешэ **ы** тхын//мыхыным и IуэхукIэ.

Пунктуацэ и льэныкыуэкIэ еджакIуэхэм ябгъэдэлыыпхьэ щIэныгъэр. Адыгэбзэм и пунктуацэм кызыэщIиубыдэ хабзэ нэхьыщхьэхэр. Псалъэухам и кIэм ягъэуу нагъыщэхэр. Псалъэуха гъэгугъуам и кIуэцIкIэ шагъэуу нагъыщэхэр. Псалъэуха зэхэльым и кIуэцIкIэ шагъэуу нагъыщэхэр. Псалъэ занщIэ зыхэт псалъэухам и кIуэцIкIэ шагъэуу нагъыщэхэр. Абзацыр зищIысыр, кыышагъэсэбэпыр.

Адыгэ псалъальэхэм я лIэужьыгъуэхэр: орфографическэ, этимологическэ, толковэ, фразеологическэ псалъальэхэр, урыс-адыгэ, адыгэ-урыс псалъальэхэр. Абыхэм ябгъэдэлъ шхьэхуэныгъэхэр, ахэр кыышагъэсэбэп, кызырагъэсэбэп щIыкIэхэр.

Льэпкъым и хабзэм, щэнхабзэм ехьэлIа Iуэхугъуэхэр бзэ и льэныкыуэкIэ кыэгъэлыгъуа зэрыхьум ехьэлIауэ еджакIуэхэм ябгъэдэлыыпхьэ щIэныгъэр

Бзэр зыIурыль льэпкъым и дуней тетыкIэр, дуней еплъыкIэр, и гупсысэкIэр, кыдэгъуэгурыкIуэ льэпкъ хабзэр и бзэм кызырыхьэщыр. Адыгэ унагъуэм, адыгэ льэпкъым кыдекIуэкI хьэпшыпхэмрэ зэрихьэ Iуэхухэмрэ кызыгъэлыгъуэ (кызырыкI) псалъэхэр. Зэгуэрым льэпкъым кыигъэсэбэпу щыта хьэпшыпхэр кызырыкI псалъэхэр (историзмхэр).

IуэрыIуатэм и бзэм хэль шхьэхуэныгъэхэр. Адыгэбзэм и фразеологием. Адыгэ псалъэжьхэмрэ псалъэ шэрыуэхэмрэ. АдыгэцIэхэмрэ адыгэ унэцIэхэмрэ.

Адыгэхэм Iуэху зыхуаIуэ щыта е щыт нэгъуэщI льэпкъхэм я бзэм кыыхэкIыу адыгэбзэм кыыхыкIа псалъэхэр, ахэр адыгэхэм кыагъэсэбэпын хуей щIэхьуар. Адыгэбзэм щыцу нэгъуэщI льэпкъхэм я бзэм хыкIа псалъэхэр. Адыгэхэм я гъунэгъу льэпкъхэм я хабзэхэр, дуней тетыкIэр, гупсысэкIэр адыгэбзэм кызырыхьэщыр.

11-нэ классым адыгэбзэмкIэ зэрыщылажьэ программэр зэхэльхьащ , Урысей Федерацим, Къэбэрдей_Балъкъэр Республикэм цIыхубэм щIэныгъэ егъэгъуэтынымкIэ кыицта Законхэмрэ концепцэхэмрэ япкъ иткIэ.

ЕпщыкIузанэ классым адыгэбзэр щегъэджыным мураду кыигъэувыр:

- лексикэм, фонетикэм, грамматикэм, пэжырытхэм ехьэлIауэ яджахэр кызыэщIэкъуэжын, къэпщыгъэжын.
- изложенэ, сочиненэ щытыкIэ иIэу тхынымкIэ яIэ есэныгъэм хэгъэхьуэн ;
- пэжырытхэм теухуауэ яIэ есэныгъэр егъэфIэкIуэн.

ЕпщыкIузанэ классым адыгэбзэр щегъэджыным кьалэну кыегъэуу:

- адыгэбзэ грамматикэм и бзэщIэныгъэм щыщ Iыхьэхэм теухуауэ яIэ щIэныгъэр нэхь куу щIын;
- еджакIуэхэм я бзэр шэрыуэу, я гупсысэр жьэрыIуатэуи тхыгъэкIи кызыраIуэтэфын зэфIэкI егъэгъуэтын;
- бзэм и кьулеягъым гулытэ хуэщIыным егъэсэн икIи а кьулеягъыр зэгъэгъуэтыным хущIэкъун
- цIыхугъэм, гущIэгъулыныгъэм хуэгъэсэн, нэгъуэщI льэпкъь культурэхэм, динхэм шыIэныгъэрэ зыхэщIыкIрэ хуаIуэ гъэсэныр
- иджыпсту щыIэ информационнэ кьулеягъым хэплъэфу, зыхуейр хуэIэзэу кыагъэсэбэпыфу егъэсэныр.

Зэреджэну тхылъыр – Джаурджий Хь.З., Дзасэжь Хь.Е. Адыгэбзэ, 11 класс, II Iыхьэхэр, Налшык, «Эльбрус» 2010 гъ.

XI классым адыгэбзэмкIэ и программэм кызыэщIуыбдэр сыхьэт 34-щ. Ар и купщIэкIэ зытешIыхар XI классым щIэс, балигыпIэ иувэ ныбжьыщIэм адыгэбзэм и зэхэлыкIэм ехьэлIа щIэныгъэ хьэзыр епт кьудейкIэ зэфIэмыкIыу, материалым езы еджакIуэр куууэ игъэгупсысэу, и гукьэкIыр тэмэму и псалъэгъум и деж нихьэсыфу, абы щыгъуэми нихьэс кьудейкIэ зэфIэмыкIыу, а и псалъэгъуэр и зэхэщIыкIэ, гупсысэкIэкIэ, бгъэдэль щIэныгъэкIэ зыхиубыдэ общественнэ гупым елытауэ, уеблэмэ и гупсысэр кыщиIуатэкIэ зыхэхуа цIыху гупым, Iуэху щытыкIэм (ситуацие жыхуэтIэм, псалъэм папщIэ, гуфIэгъуэм, гузэвэгъуэм, хьуэхьу Iэнэм, утыку псалъапIэм щитым деж, доклад щыщIым, н.кь.) кыигъэсэбэпыпхьэ псалъэхэмрэ псалъэкIэмрэ зэхэхуауэ зэхигъэкIыфу егъэсэн зэрыхуейрщ.

ЕджакIуэм зэхищIыкIын хуейщ бзэр лъэпкъым кыдалъхуауэ, ар зыIурыль зэльэпкъэгъухэм (зы унагъуэ исхэм, зы жылагъуэ дэсхэм, уеблэмэ зы хэку ис адыгэхэм) я гурыльхэр, гурыгъу-гурыщIэхэр ирызэхуаIуэтэф кьудейкIэ зэфIэмы кIыу, бзэм и пщэ нэгъуэщI кьалэнышхуэхэри кызырэдыхуэр. Апхуэдэхэщ, псалъэм папщIэ, ар, кьэралыбзэ кьалэн игъэзащIэу, лъэпкъ зэхуэмыдэхэр зэрызэгурыIуэ Iэмэпсымэу щытыныр, лъэпкъым и тхыдэр, и хабзэ зехьэкIэр, и гупсысэкIэр, и жагъуэмрэ и щIасэмрэ, и нэщэнэхэр, нэхь убгъуауэ жыпIэнуэмэ, и философиер кыыхэщыныр.

Абы и лъэныкьуэкIэ убгъэдыхьэмэ, XI классым адыгэбзэмкIэ и программэр еджакIуэм и акьылым, гупсысэкIэм, зэхэщIыкIым зиузэщIын папщIэ мыхьэнэ ин дыдэ зиIэ Iуэхугъуищу зэхэгъэуващ:

1. ПсалъэкIэ и лъэныкьуэкIэ еджакIуэхэм ягъуэтын хуей щIэныгъэр.
2. БзэщIэныгъэ и лъэныкьуэкIэ еджакIуэхэм ябгъэдэльхьапхьэхэр.
3. Лъэпкъым и хабзэм, щэнхабзэм ехьэлIа Iуэхугъуэхэр бзэ и лъэныкьуэкIэ кьэгъэлыгъуа зэрыхьум ехьэлIауэ еджакIуэхэм ябгъэдэлыпхьэ щIэныгъэр.

ПсалъэкIэ и лъэныкьуэкIэ еджакIуэхэм ягъуэтын хуей щIэныгъэр :

Бзэр цIыхум и гупсысэр кызыэриIуатэ Iэмал нэхьыщхьэу зэрыщытыр. ГъащIэм зыщрихьэлIэ Iуэхугъуэхэм елытауэ цIыхум и псалъэкIэр зэрызэщхьэщыкIыр: IуэхущIапIэм, зэхыхьэ зэхуэмыдэхэм щекIуэкI псалъэкIэр, утыку псалъэкIэр, цIыхур зыхэхуэ гупым ныбжькIэ зэщхьэщыхауэ хэтхэм зэрепсалъапхьэ щIыкIэхэр.

Бзэм и стилхэр: щIэныгъэ (научнэ), Iуэху зэрызэрахьэ (официальноделовой), публицистическэ стилхэр. Абыхэм ябгъэдэль щхьэхуэныгъэхэр.

ЖьэрыIуатэбзэмрэ художественнэ литературэм и бзэмрэ.

ЩIэныгъэ (научнэ) стилир зищIысыр, бгъэдэль щхьэхуэныгъэхэр, кыщагъэсэбэпыр, и кьалэнхэр. ЩIэныгъэ стилим тегу ятх хабзэ лэжьыгъэхэр: докладыр, статьяр, тезисхэр, конспектыр, рефератыр, аннотацэр, н.

Iуэху зэрызэрахьэ (официально-деловой) стилир зищIысыр, бгъэдэль щхьэхуэныгъэр, кыщагъэсэбэпыр, и кьалэнхэр. Iуэху зэрызэрахьэ стилим и пщальэм иту ягъэхьэзыр тхыгъэхэр: лъэIу тхыль (заявление), распискэ, резюме, хьыбарегъащIэ, н.

Публицистическэ стилир зищIысыр, кыщагъэсэбэпыр, и кьалэнхэр. Публицистическэ стилим и жанр нэхьыщхьэхэр.

Утыку псалъэкIэм и нэщэнэхэр, абы зэрызыхуагъэхьэзыр Iэмал нэхьыщхьэхэр: кьэпсалъыныгъэм и мурадыр, псалъэмакьыр зэрыухуэн хуей щIыкIэр, зытепсалъыхьыпхьэ Iуэхугъуэхэм я кызыгъэпэщыкIэр. Псалъэр зыхуэгъэзахэм я лъэпкъ (национальность), зэхэщIыкI, я IэщIагъэ, щIэныгъэ елытакIэ кьэпсалъэныгъэр зэрыухуапхьэр.

ЖьэрыIуатэбзэр зищIысыр, бгъэдэль щхьэхуэныгъэхэр, кыщагъэсэбэпыр, и кьалэнхэр.

Iэпэтэрмэш зэпсалъэкIэр. ЦIыхум и псалъэкIэр нэхь гъэдэхэн, егъэфIэкIуэн и лъэныкьуэкIэ лэжьыпхьэхэр.

ЖьэрыIуатэбзэмрэ тхыбзэмрэ зэрызэщхьэщыкIыр, абыхэм щыщу дэтхэнэми бгъэдэль щхьэхуэныгъэхэр.

Псалъэгъум кьиIуатэм Iэдэбу, нэмыс пхэлъу зэредэIуапхьэр.

Жанр зэхуэмыдэхэм тету тха текстхэм я елэжьыкIэм хэль щхьэхуэныгьэхэр. Адыгэбзэр урысыбзэклэ зэдзэклIыным ехьэлIа щхьэхуэныгьэхэр.

ЕджакIуэхэм яхуээфIэклIын хуейщ:

Кьэбэрдей-шэрджэсыбзэр зыхиубыдэ бзэ льэпкьхэр. Бзэм и кьэкIуэклэ нэхьыщхьэхэр: литературэбзэр, кьызэрыгуэклэ псалъэклэр, IэщIагьэм епха псалъэхэр, псалъафэ зэмылIэужьыгьуэхэр. Литературэбзэмрэ художественнэ тхыгьэхэм я бзэмрэ.

Псалъэклэм и щэн нэхьыщхьэхэр: цIыхур зыхэхуэ гуп елыгытауэ жьIэпхьэхэмрэ бзэщIэныгьэхэмрэ. Псалъэр жызыIэм и гупсысэр тэмэму, нахуэу, зэкIэлъыкIуэу, гьэхуауэ, гьэщIэгьуэну кьызэрыIуэтапхьэр.

Орфоэпие (кьэпсалъыкIэ) и лъэныкьуэклэ адыгэбзэм щызекIуэ хабзэхэр: псалъэпкьыр пычыгьуэ зэлухакIэ е зэхуэщIакIэ иухмэ, ударенэр зытехуэ пычыгьуэр; макь дэклIуашэ жьгьыжыгьхэмрэ дэгухэмрэ зэбгьэдэту зыхэт псалъэхэм, нэгьуэщIыбзэм щыщу адыгэбзэм кьыхыхьа псалъэхэм, определенэрэ абы игьэбелджылы псалъэрэ зыхэт псалъэ зэпхахэм я кьэпсалъыкIэр.

Лексикэ и лъэныкьуэклэ еджакIуэхэм ябгьэдэлъхьэпхьэ щIэныгьэр. Псалъэухам хэт дэтхэнэ псалъэми кьикI мыхьэнэ и лъэныкьуэклэ тэмэму кьыхэхуэ кьэгьэсэбэпыныр гупсысэр узэщIауэ кьэлIуэтэным и шэсыпIэ нэхьыщхьэу зэрыщытыр. Стилистикэ и лъэныкьуэклэ псалъэухар гьэхуауэ кьызэгьэпэщын папщIэ синоним зэхуэхьу псалъэхэм щыщу гупсысэр нэхь купщIафIэу кьэзыIуэтэф псалъэхэр кьыхэхыныр. Псалъэжьхэм, псалъэ шэрыуэхэм жьэрыIуатэбзэмрэ тхыбзэрэ цагьуэтыпхьэ кьэгьэсэбэпыкIэр.

Грамматикэ и лъэныкьуэклэ еджакIуэхэм ябгьэдэлъхьэ щIэныгьэр.

ЕкIуныгьэ, зегьэкIуныгьэ зэпхыкIэхэр зи яку дэлъ псалъэ зэпхахэр тэмэму зэрызэхэгьэувапхьэр. Послелог зи гьусэ псалъэхэм, псалъэ зэпхахэм я кьэкIуэклэ тэмэмыр. Псалъэухам хэт псалъэхэм я зэкIэлъыкIуэклэр. ЗэкIэлъыкIуэклэ кьызэрыгуэклэ (прямой) зиIэ псалъэхэр зыхэт псалъэухахэмрэ зэкIэлъыкIуэклэ зэблэгьэувыкIа (инверсивнэ) зиIэ псалъэухахэмрэ я ухуэклэм хэль щхьэхуэныгьэхэр. Инверсиер зищIысыр, нэхьыбэрэ кьыщагьэсэбэпыр, кьэгьэсэбэпын хуей щIэхьу щхьэусыгьуэхэр. Сказуемэмрэ подлежащэмрэ, сказуемэмрэ дополнениемрэ яку дэлъ синтаксическэ зэпхыкIэхэм хэль щхьэхуэныгьэхэр. Пкьыгьуэ пыщхьэхукIа зыхэт псалъэуха кьызэрыкIуэ гьэгугьуахэмрэ псалъэуха гуэдзэ зыхэт псалъэуха зэхэль-зэпхахэмрэ я ухуэклэм хэль щхьэхуэныгьэхэр. Псалъэуха гуэдзэмрэ причастнэ оборотымрэ синоним зэхуэхьуу бзэм кьызэрыщыкIуэр.

Орфографии и лъэныкьуэклэ еджакIуэхэм ябгьэдэлъын хуей щIэныгьэр. Адыгэбзэм и орфографией зытет принцип нэхьыщхьэхэр (морфологическэ, фонетическэ, условнэ, н.) псалъэ зэпхам хэт псалъэхэр зэпыту//зэпыхауэ тхыным и Iуэхур. Хьэрфышхуэклэ кьрагьажьэ псалъэхэр, псалъэухахэр, ар зэлытар. Псалъэхэм я ехьэклIыкIэр. Макь дэклIуашэ пытауэ тIу зэбгьэдэту узрихьэлIэ псалъэхэм я тхыкIэр. Макь дэклIуашэ у-м и ужькIэ, префикс р-м и пэклэ макьзешэ ы тхын//мыхыным и IуэхукIэ.

Пунктуацэ и лъэныкьуэклэ еджакIуэхэм ябгьэдэлъыпхьэ щIэныгьэр. Адыгэбзэм и пунктуацэм кьызэщIиубыдэ хабзэ нэхьыщхьэхэр. Псалъэухам и клэм ягьэуу нагьыщэхэр. Псалъэуха гьэгугьуам и кIуэцIкIэ цагьэуу нагьыщэхэр. Псалъэуха зэхэльым и кIуэцIкIэ цагьэуу нагьыщэхэр. Псалъэ занщIэ зыхэт псалъэухам и кIуэцIкIэ цагьэуу нагьыщэхэр. Абзацыр зищIысыр, кьыщагьэсэбэпыр.

Адыгэ псалъальэхэм я лIэужьыгьуэхэр: орфографическэ, этимологическэ, толковэ, фразеологическэ псалъальэхэр, урыс-адыгэ, адыгэ-урыс псалъальэхэр. Абыхэм ябгьэдэлъ щхьэхуэныгьэхэр, ахэр кьыщагьэсэбэп, кьызэрагьэсэбэп щIыкIэхэр.

Льэпкьым и хабзэм, щэнхабзэм ехьэлIа Iуэхугьуэхэр бзэ и лъэныкьуэклэ кьэгьэлъэгьуа зэрыхьум ехьэлIауэ еджакIуэхэм ябгьэдэлъыпхьэ щIэныгьэр

Бзэр зыIурыль льэпкьым и дуней тетыкIэр, дуней еплъыкIэр, и гупсысэклэр, кьыдэгьуэгурыкIуэ льэпкь хабзэр и бзэм кьызэрыхэщыр. Адыгэ унагьуэм, адыгэ льэпкьым кьыдекIуэклэ хьэпшыпхэмрэ зэрихьэ Iуэхухэмрэ кьэзыгьэлъагьуэ (кьызэрыкI)

псалъэхэр. Зэгуэрым лъэпкъым кыгъэсэбэпу щыта хьэпшыпхэр кызэрыкI псалъэхэр (историзмхэр).

Гуэрыгуатэм и бзэм хэль щхьэхуэныгъэхэр. Адыгэбзэм и фразеологиер. Адыгэ псалъэжхэмрэ псалъэ шэрыуэхэмрэ. АдыгэцIэхэмрэ адыгэ унэцIэхэмрэ.

Адыгэхэм Гуэху зыхуаIэу щыта е щыт нэгъуэщI лъэпкъхэм я бзэм кыхэкIыу адыгэбзэм кыхыхьа псалъэхэр, ахэр адыгэхэм кыгъэсэбэпын хуей щIэхьуар. Адыгэбзэм щыщу нэгъуэщI лъэпкъхэм я бзэм хыхьа псалъэхэр. Адыгэхэм я гъунэгъу лъэпкъхэм я хабзэхэр, дуней тетыкIэр, гупсысэкIэр адыгэбзэм кызэрыхэщыр.